

ב"ה

בית מדרש ישיבה AI

בסדרה – עיון בתניא יומי

גם בעולם הזה

אגרת הקודש סימן כ"א

חוברת לקורא · מהדורה 3

י"ד תשרי תשפ"ז

בהובלה אנושית ובמסגרת הפיקוח הרבני של בית המדרש

פתח דבר • עיון במילה אחת: "גם"

מילה אחת עומדת במרכז החוברת: "גם". באגרת הקודש כ"א כותב אדמו"ר הזקן: "כל שכן שטוב לנו גם בעולם הזה להקדימה". מדוע נאמר "גם"? לכאורה היה אפשר לכתוב: "טוב לנו בעולם הזה להקדימה". אפילו אם מבקשים להדגיש שההקדמה מועילה בעולם הזה, מילים אלו כבר אומרות זאת. מה מוסיפה המילה האחת?

זהו עיון בדרך של דקדוק בלשונו של אדמו"ר הזקן: ההדרכה המעשית מובנת, ובכל זאת אין מדלגים על תיבה הנראית יתרה. נבחין בין הבנת מהלך האיגרת לבין ביאור הבחירה דווקא ב"גם". נמצא לה תפקיד מסתבר של הוספה; מדוע נצרכה ההוספה המפורשת במקום הזה — עדיין צריך עיון.

זוהי חוברת לקורא, המציגה את עיקר השאלה ואת הביאור בלשון נגישה. מהדורת המחקר המורחבת פורשת את המקורות, הסברות, מבחני הנגד והבדיקות. הפניות קצרות לאורך החוברת מפנות להרחבות המתאימות.

בית מדרש ישיבה AI נעזר בבינות מלאכותיות כחברותות לבירור, בהובלה אנושית ותחת פיקוח רבני.

מפת קריאה

01 • מה מוסיפה "גם"?	2 •	05 • מה מלמד הביאור המסורתי?	5 •
02 • קוראים את המשפט בתוך המהלך	3 •	06 • מדוע היום משנה?	6 •
03 • מה נשאר כשמוחקים?	4 •	07 • מה התברר, ומה נשאר לעיון?	7 •
04 • הביאור המסתבר וגבולו	5 •	מקורות לעיון	7 •

01 • מה מוסיפה "גם"?

מה הפירוש "גם בעולם הזה"?

אפשר לבחון את הקושי בשתי דרכים. ראשית, משאירים "בעולם הזה" ומשמיטים רק את "גם": התועלת בעולם הזה עדיין מפורשת. שנית, משמיטים את הצירוף כולו: גם אז ההקשר — ההצלה שנזכרה לפניו והדין היומי שאחריו — מסביר מדוע טוב להקדים. הדרך הראשונה מבודדת את מוקד העיון: **אין די להסביר מדוע נאמר "בעולם הזה"; צריך להסביר מה מוסיפה "גם".** אלו ניסויי קריאה בלבד, לא נוסחים חלופיים שנמצאו בתניא.

02 • קוראים את המשפט בתוך המהלך

תניא, אגרת הקודש כ"א — הקטע הנדון. הכתיב מותאם לקריאה; נשמרו קיצורים נבחרים. זה אינו העתק דיפלומטי של דפוס קדום:

וממנו למדו רז"ל לקיום כל המצות בכלל ובפרט מעשה הצדקה העולה על כולנה המגינה ומצלה בפירותיה בעוה"ז מכל מיני פורעניות המתרגשות כדכתיב וצדקה תציל ממות וכ"ש משאר מיני יסורים הקלים ממות כ"ש שטוב לנו גם בעוה"ז להקדימה כל מה דאפשר שהרי אדם נידון בכל יום.

בתחילת האיגרת מדובר בסכום שנקצב לשנה, ובבקשה לתת ממנו מדי שבוע או לפחות מדי חודש. הטעם הראשון הוא מעלת הזריזות. אברהם אבינו משמש דוגמה להקדמת מצווה מתוך שמחה וחפץ ברצון ה'. משם עובר אדמו"ר הזקן לכל המצוות, ובייחוד לצדקה. לצדקה מתווסף כאן נתון: פירותיה מגינים מפורענויות. הדין שבכל יום נותן חשיבות לעיתוי. בהמשך האיגרת, לאחר "אך גם זאת", בא טעם נוסף: ערך ריבוי מעשי הנתינה. אין לערבב את הטעם המאוחר הזה עם השאלה המקומית שלנו.

המסגרת הלשונית חשובה: המהלך נפתח ב"מלבד הידוע לכל גודל מעלת הזריזות" וממשיך עד "אך גם זאת". הטעמים שכאן נמנים

כחלק מן הידוע; אחריהם מוצג ערך ריבוי המעשה. מנייה מפורשת של טעמים ידועים יכולה להסביר את הסגנון, אך אינה מוכיחה את צורך החזרה.

03 • מה נשאר כשמוחקים?

כ"ש שטוב לנו להקדימה כל מה דאפשר שהרי אדם נידון בכל יום.

זהו ניסוי קריאה בלבד, לא נוסח אחר של התניא. גם בגרסה הזאת נשארו לפני המשפט "בפירותיה בעולם הזה" וההצלה ממיתה ומייסורים. אחריו עדיין עומד הדין היומי. לכן מובן למה ההקדמה טובה בחיי האדם. אין צורך להחזיר את המילים כדי להציל את ההיגיון.

מכאן שלא די לומר: "בלי המילים היינו חושבים רק על תועלת רוחנית". גם בלעדיהן מדובר במפורש בהצלה. ולא די לומר שהמשפט הראשון הוא נתון והשני מסקנה: ההבחנה מסבירה מדוע יש משפט מסכם, אך עדיין צריך להסביר את הצירוף שבתוכו. כעת נצמצם את המחיקה למילה הנדונה בלבד:

כ"ש שטוב לנו בעוה"ז להקדימה כל מה דאפשר שהרי אדם נידון בכל יום.

כאן "בעולם הזה" נשאר מפורש. החסר הוא מילת ההוספה "גם": הנוסח המקורי מציג את הטובה בעולם הזה כתוספת לטובה אחרת. עצם זיהוי תפקיד ההוספה עוד אינו מיישב מדוע היה צורך לסמנה, לאחר שמהלך האיגרת כבר מאפשר להבינה.

להרחבה: מהדורת המחקר, פרק 04 — ארבעת ניסויי הנוסח וההבחנה בין מחיקת "גם" למחיקת הצירוף כולו.

אפשר לקרוא את "גם" כסימון מפורש של **תוספת**. כבר הוסברה מעלת ההקדמה מצד חביבות המצווה; עכשיו נאמר שההקדמה טובה לנו גם בתחום חיינו בעולם הזה. ההצלה אינה כל הטעם לזריזות. היא מצטרפת לטעם שכבר נלמד מאברהם.

בקריאה זו יש הבדל בין שתי ההופעות: "בפירותיה בעולם הזה" מתאר את פעולת הצדקה; "טוב לנו גם בעולם הזה להקדימה" מסמן את התחום הנוסף שבו מעריכים את הקדמתה. החזרה הופכת נתון שכבר הוזכר לתוספת מפורשת במסקנה.

אבל גם אחרי ההבחנה הזאת, מבחן המחיקה עומד. הקורא יכול להשלים מן ההקשר את אותו הקשר בין הנתון למסקנה. לכן הביאור מראה מה הצירוף מדגיש; הוא אינו מוכיח למה אדמו"ר הזקן בחר להדגישו כאן במילים אלו. אין להפוך "יש למילים תפקיד" ל"שאלת הייתור נפתרה".

המילה "גם" אינה מחייבת שמדברים על נתינת צדקה בעולם הבא. המעשה נעשה כאן, וטובתו יכולה להידון בכמה מישורים. "בעולם הזה" מתאר כאן את הטובה, ולא מקום חלופי שבו מבצעים את ההקדמה.

להרחבה: מהדורת המחקר, תיקי הסברות T01-T04 ו-T10 — ההצעות לביאור "גם" וההשגות עליהן.

05 • מה מלמד הביאור המסורתי?

בשיעורים בספר התניא מבואר המעבר מזריזות במצוות לצדקה שפירותיה ניתנים בעולם הזה. זה מסביר את הקל וחומר: כשהקדמה כבר ראויה מצד המצווה, ובצדקה יש גם תועלת הנוגעת

לחיי האדם, יש טעם נוסף להזדרז. אין בביאור המקומי דיון מפורש בשאלה מה אובד במחיקת הצירוף.

יש שני "כל שכן" ברצף: הראשון עוסק בהצלה ממיתה לעומת ייסורים קלים ממנה; השני עוסק בהקדמת הצדקה. ההבחנה חשובה כדי להבין את הטיעון. היא עדיין אינה הוכחה שהמילה "גם" הכרחית, מפני שיתרון הצדקה כבר נאמר לפני המסקנה.

ההסבר אינו דורש כלל גורף שלפיו שום מצווה אחרת אינה מועילה בעולם הזה. לשון "פירות" עצמה מזכירה מצוות נוספות שיש להן פירות כאן. לצורך הקריאה מספיק שהזריזות כבר בעלת ערך, ושבצדקה מפורט כעת טעם נוסף הקשור בהגנה.

ב"שיעורים" בידיש, כרך ד' עמ' 1569, הביאור אומר "אויך מצד דער טובה אין עולם־הזה" — גם מצד הטובה בעולם הזה (תרגומו). זו תמיכה מפורשת בקריאה המצטברת. הביאור אינו שואל מדוע אין די בהקשר שכבר הזכיר את העולם הזה; מבחן המחיקה נשאר פתוח.

להרחבה: מהדורת המחקר, פרק 07 — צילומי "שיעורים" בידיש, הערות הרבי ומצב בדיקת המקורות.

06 • מדוע היום משנה?

"אדם נידון בכל יום" מסביר את דחיפות ההקדמה: יש משמעות לכך שזכות הנתינה עומדת לאדם כבר היום. הוא אינו מבטיח תוצאה מסוימת לכל נותן, ואינו קובע כאן כלל על כל אפשרויות השפעת הזכות למפרע. העיקר המקומי הוא ערכו של העיתוי.

בהערה 24 ב־Lessons in Tanya, המביאה את דברי הרבי מוסבר הקשר הגבייה: הכסף לארץ ישראל הועבר פעם בשנה, ובכל זאת יש ערך בנתינה מוקדמת לגבאי. הדבר מחדד מדוע עיתוי

מעשהו של הנותן חשוב גם כשהמשלוח מאוחר יותר. זו הבהרה של הרקע, ולא פירוש ישיר למילה "גם".

07 • מה התברר, ומה נשאר לעיון?

מה התברר: טוב להקדים צדקה; האיגרת קושרת לכך הן זריזות במצווה והן הגנה בעולם הזה לנוכח הדין היומי. "גם בעולם הזה" יכול לסמן במפורש שהתועלת הזאת מצטרפת לערך שכבר הוסבר.

מה לא התברר עד תום: מדוע נצרך הסימון המפורש אחרי שההקשר כבר מלמד אותו. לא נמצא בחומר שנבדק ביאור המעמיד את שאלת השואל הזאת ומיישב אותה במפורש. התוצאה היא ביאור לשוני מסתבר, עם דיוק פתוח.

כך אפשר ללמוד את המשפט בלי לדלג על השאלה: להבין את מהלכו, להבחין במה שהמילים מדגישות, ולא לייחס לביאור יותר מכפי שהוא מוכיח. מהדורת המחקר מפרטת גם את החלופות ואת הסיבות שלא הכריעו את הדיוק.

מקורות לעיון

משנה פאה א, א. הבחנת פירות בעולם הזה וקרן לעולם הבא היא הרקע למונח "פירותיה". **פסחים ד ע"א.** המקור ללימוד זריזות מאברהם, המוזכר במהלך האיגרת. **ראש השנה טז ע"א.** דעת רבי יוסי על דין בכל יום; בסיס הנמקת העיתוי. **קידושין לט ע"ב.** סוגיית שכר המצווה; יש לקרוא אותה עם הבחנת הקרן והפירות. **תניא, אגרת הקודש ג' וכ"א.** כ"א היא מקור העיון; ג' היא ההפניה המקבילה בעניין פירות הצדקה.

שיעורים בספר התניא, אגרת כ"א. מפרש את הקל וחומר ואת שייכות זכות הנתינה לדין היומי.

Lessons in Tanya, Epistle 21. הערות 19 ו-21 מיוחסות לרבי; הערה 24 מביאה את דבריו על הגבייה המוקדמת.

אגרות קודש, מכתב רעו, ז' מנחם אב תש"ז. מקבילה מושגית לתועלת נוספת בעולם הזה; אינה פירוש ישיר למילים שבכ"א.